

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาเชาวน์อารมณ์ของครู โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตากโดยใช้เทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสานเป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คำถามในการวิจัย สมมติฐานการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย และข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเชาวน์อารมณ์ของครู โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตากโดยใช้เทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน

คำถามในการวิจัย

1. การฝึกอบรมเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสานสามารถพัฒนาเชาวน์อารมณ์ของครูโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตาก ได้หรือไม่
2. การฝึกอบรมเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสานมีผลทำให้คะแนนเชาวน์อารมณ์ของครูโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตากที่ได้รับการฝึกอบรมและไม่ได้รับการฝึกอบรมมีความแตกต่างกันหรือไม่

สมมติฐานการวิจัย

1. ครูที่ได้รับการฝึกอบรมเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสานจะมีคะแนนเชาวน์อารมณ์โดยรวมทุกด้านเพิ่มสูงขึ้นกว่าก่อนฝึกอบรม
2. ครูที่ได้รับการฝึกอบรมเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสานจะมีคะแนนเชาวน์อารมณ์แต่ละด้านย่อย 3 ด้านเพิ่มสูงขึ้นกว่าก่อนฝึกอบรม

3. ครูที่ได้รับการฝึกอบรมเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสานจะมีคะแนนเขาวนอารมณ์โดยรวมทุกด้านสูงกว่าครูที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม

4. ครูที่ได้รับการฝึกอบรมเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสานจะมีคะแนนเขาวนอารมณ์แต่ละด้านย่อย 3 ด้านเพิ่มสูงขึ้นกว่าครูที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม

ขอบเขตการวิจัย

ประชากร คือ ครู โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตาก สำนักบริหารการศึกษาพิเศษ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 75 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษา คือ ครู โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตาก สำนักบริหารการศึกษาพิเศษ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 60 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling)

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน

ตัวแปรตาม ได้แก่ คะแนนเขาวนอารมณ์โดยรวมทุกด้าน คะแนนที่ได้จากการประเมินเขาวนอารมณ์ 3 ด้านย่อย ได้แก่ ดี เก่ง และสุข

วิธีการวิจัย

การดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นการดำเนินการสร้างชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเจริญสติ วิปัสสนากรรมฐานหรือการฝึกสมาธิตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรม และเซวณอารมณ์
2. ดำเนินการสร้างชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน ประกอบด้วย 8 กิจกรรม ได้แก่ 1. เพลงคุณธรรม 2. การเดินจงกรม 3. การนั่งสมาธิประกอบเพลง 4. การฝึกการเคลื่อนไหวของฝ่ามือ 15 ท่า 14 จังหวะ 5. การเจริญสติให้ทันปัจจุบันหรือการกำหนดอิริยาบถ 6. การกดจุดบนใบหน้า 7. การออกกำลังกายฝึกสติประกอบเพลง และ 8. ศึกษาธรรมะจากวีซีดีและแถบบันทึกเสียง
3. การตรวจสอบและปรับปรุงชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน โดยนำกรอบแนวคิดในการวิจัย แนวคิดทฤษฎีการบริหารจิต เซวณอารมณ์ ชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน และแบบประเมินการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของชุดฝึกไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและทำการประเมิน

ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงทดลอง มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน ดังนี้
  - 1.1 กำหนดกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเป็นครู โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตาก จำนวน 60 คน โดยการให้ครูทำแบบประเมินเซวณอารมณ์ก่อนจากนั้นนำผลคะแนนมาเรียงลำดับจากมากไปน้อยโดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มแล้วใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดา (Simple Random Sampling) โดยการจับสลากว่ากลุ่มตัวอย่างใดเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 30 คนและกลุ่มควบคุม จำนวน 30 คน
  - 1.2 การพัฒนาเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย
    - 1.2.1 ชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน
    - 1.2.2 แบบประเมินเซวณอารมณ์ (กรมสุขภาพจิต,2543)

1.2.3 แบบประเมินพฤติกรรมกรรมการฝึกสดที่กำหนดอริยาบถ “การกราบพระ”

1.2.4 แบบประเมินพฤติกรรมกรรมการฝึกสดที่กำหนดอริยาบถ “การรับประทาน
อาหาร”

1.2.5 แบบประเมินพฤติกรรมกรรมการฝึกสดที่กำหนดอริยาบถ “การออกกำลังกาย”

1.2.6 แบบสัมภาษณ์การเจริญสติ

1.2.7 แบบสังเกตพฤติกรรมความตั้งใจในการฝึกเจริญสติ

ในการพัฒนาเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดลักษณะของเครื่องมือแล้วดำเนินการสร้างชุดกิจกรรม แบบประเมินเขาวน อารมณ์ ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ ให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขจากนั้นนำไปทดลองใช้ สำหรับแบบประเมินพฤติกรรม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตพฤติกรรม ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขจากนั้นนำไปทดลองใช้

2. ดำเนินการทดลองใช้ชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน ดังนี้

2.1 กลุ่มควบคุม มีการประเมินเขาวนอารมณ์ (Pre-test) จากนั้นให้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนตามปกติของทางโรงเรียน

2.2 กลุ่มทดลอง มีการประเมินเขาวนอารมณ์ (Pre-test) แนะนำการอบรมจากนั้นให้เข้าร่วมโปรแกรมการฝึกอบรมเป็นระยะเวลา 9 สัปดาห์ โดยแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกกลุ่มทดลองเข้าร่วมอบรมตั้งแต่วันจันทร์ – วันศุกร์ เวลา 15.30 – 18.30 น. ผู้วิจัยมีการสังเกตพฤติกรรมความตั้งใจในการฝึกขณะที่เข้าร่วมอบรม ประเมินพฤติกรรมกรรมการกำหนดอริยาบถในการฝึกเจริญสติ และสัมภาษณ์ผู้เข้ารับการอบรมทุกวันเสาร์ ช่วงสอง ระยะเวลา 7 วัน ตั้งแต่เวลา 08.30 – 17.30 น. สังเกตพฤติกรรมความตั้งใจในการฝึกกิจกรรมขณะเข้าร่วมอบรม สัมภาษณ์ ประเมินพฤติกรรมกรรมการ

กำหนดอริยาบถในการฝึกเจริญสติ และประเมินเชาวน์อารมณ์ (Post-test) รายละเอียดการอบรม
ดังนี้

- สัปดาห์ที่ 1 (จ.-ศ.) เวลา 15.30 – 16.30 น. กิจกรรมกราบพระด้วยสติ เพลง คุณธรรม ฟังแถบ
บันทึกเสียง
16.30 – 17.30 น. เดินจงกรม นั่งสมาธิประกอบเพลง
17.30 – 18.00 น. ออกกำลังกายฝึกสติประกอบเพลง
18.00 – 18.30 น. กำหนดสติรับประทานอาหารเย็น
- สัปดาห์ที่ 2 (จ.-ศ.) เวลา 15.30 – 16.30 น. กิจกรรมกราบพระด้วยสติ เพลง คุณธรรม ฝึกการ
เคลื่อนไหว 15 ท่า 14 จังหวะ การกดจุดบนใบหน้า
16.30 – 17.30 น. เดินจงกรม นั่งสมาธิประกอบเพลง
17.30 – 18.00 น. ออกกำลังกายฝึกสติประกอบเพลง
18.00 – 18.30 น. กำหนดสติรับประทานอาหารเย็น
- สัปดาห์ที่ 3 (จ.-ศ.) เวลา 15.30 – 16.30 น. กิจกรรมกราบพระด้วยสติ เพลง คุณธรรม ฟังแถบ
บันทึกเสียง
16.30 – 17.30 น. เดินจงกรม นั่งสมาธิประกอบเพลง
17.30 – 18.00 น. ออกกำลังกายฝึกสติประกอบเพลง
18.00 – 18.30 น. กำหนดสติรับประทานอาหารเย็น
- สัปดาห์ที่ 4 (จ.-ศ.) เวลา 15.30 – 16.30 น. กิจกรรมกราบพระด้วยสติ เพลงคุณธรรม ฝึกการ
เคลื่อนไหว 15 ท่า 14 จังหวะ การกดจุดบนใบหน้า
16.30 – 17.30 น. เดินจงกรม นั่งสมาธิประกอบเพลง
17.30 – 18.00 น. ออกกำลังกายฝึกสติประกอบเพลง
18.00 – 18.30 น. กำหนดสติรับประทานอาหารเย็น
- สัปดาห์ที่ 5 (จ.-ศ.) เวลา 15.30 – 16.30 น. กิจกรรมกราบพระด้วยสติ เพลงคุณธรรม ฟังแถบ
บันทึกเสียง
16.30 – 17.30 น. เดินจงกรม นั่งสมาธิประกอบเพลง
17.30 – 18.00 น. ออกกำลังกายฝึกสติประกอบเพลง
18.00 – 18.30 น. กำหนดสติรับประทานอาหารเย็น

- สัปดาห์ที่ 6 (จ.-ศ.) เวลา 15.30 – 16.30 น. กิจกรรมกราบพระด้วยสติ เพลงคุณธรรม ฝึกการเคลื่อนไหว 15 ท่า 14 จังหวะ การกดจุดบนใบหน้า
- 16.30 – 17.30 น. เดินจงกรม นั่งสมาธิประกอบเพลง
- 17.30 – 18.00 น. ออกกำลังกายฝึกสติประกอบเพลง
- 18.00 – 18.30 น. กำหนดสติรับประทานอาหารเช้า
- สัปดาห์ที่ 7 (จ.-ศ.) เวลา 15.30 – 16.30 น. กิจกรรมกราบพระด้วยสติ เพลงคุณธรรม ฟังแถบบันทึกเสียง
- 16.30 – 17.30 น. เดินจงกรม นั่งสมาธิประกอบเพลง
- 17.30 – 18.00 น. ออกกำลังกายฝึกสติประกอบเพลง
- 18.00 – 18.30 น. กำหนดสติรับประทานอาหารเช้า
- สัปดาห์ที่ 8 (จ.-ศ.) เวลา 15.30 – 16.30 น. กิจกรรมกราบพระด้วยสติ เพลงคุณธรรม ฝึกการเคลื่อนไหว 15 ท่า 14 จังหวะ การกดจุดบนใบหน้า
- 16.30 – 17.30 น. เดินจงกรม นั่งสมาธิประกอบเพลง
- 17.30 – 18.00 น. ออกกำลังกายฝึกสติประกอบเพลง
- 18.00 – 18.30 น. กำหนดสติรับประทานอาหารเช้า
- สัปดาห์ที่ 9 (จ.-อา.) เวลา 08.00 – 10.00 น. กิจกรรมกราบพระด้วยสติ เพลงคุณธรรม ฝึกการเคลื่อนไหว 15 ท่า 14 จังหวะ ฟังแถบบันทึกเสียง ชมวีซีดี
- 10.00 – 12.00 น. เดินจงกรม นั่งสมาธิประกอบเพลง
กดจุดบนใบหน้า ฝึกการเคลื่อนไหว 15 ท่า 14 จังหวะ
- 12.00 – 13.00 น. กำหนดสติรับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 – 15.00 น. กิจกรรมกลุ่ม อริยาบถในชีวิตประจำวัน
เดินจงกรม นั่งสมาธิประกอบเพลง
- 15.00 – 17.00 น. เดินจงกรม นั่งสมาธิประกอบเพลง
กดจุดบนใบหน้า ออกกำลังกายฝึกสติประกอบเพลง
- 17.00 – 17.30 น. กำหนดสติรับประทานอาหารเช้า

3. การประเมินผลการใช้ชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสานเพื่อพัฒนาชาวน์อารมณ์ ดำเนินการดังนี้

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

3.1.1 วิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนชาวน์อารมณ์ โดยโดยรวมทุกด้าน และด้านย่อย ซึ่งได้จากแบบวัดชาวน์อารมณ์ในระยะก่อนและหลังทดลอง โดยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมด้วยการทดสอบสถิติที (t – test แบบ Independent)

3.1.2 วิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยของคะแนนชาวน์อารมณ์ โดยส่วนย่อยแต่ละด้านและโดยรวมของกลุ่มทดลองในระยะก่อนและหลังทดลอง และ วิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความคงทนของคะแนนชาวน์อารมณ์ ในแต่ละด้าน ซึ่งวิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยคะแนนของกลุ่มทดลองในระยะหลังทดลองและระยะติดตามผล ตลอดจนวิเคราะห์ความแตกต่างค่าเฉลี่ยคะแนนชาวน์อารมณ์ (แต่ละด้าน และโดยรวม) ของกลุ่มควบคุมในระยะก่อนและหลังทดลอง โดยใช้ t – test แบบ dependent

3.1.3 วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของคะแนนพฤติกรรมที่กำหนดอธิบายได้ด้วยสถิติที (Dependent t-test)

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

3.2.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

3.2.2 การสังเกตพฤติกรรมความตั้งใจของครูขณะเข้าร่วมอบรม

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปผลที่สำคัญ ๆ ได้ดังนี้

1. ชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสานเพื่อพัฒนาชาวน์อารมณ์ของครู ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของชุดกิจกรรมฝึก

วัตถุประสงค์ เนื้อหา และผลที่ได้รับจากการพัฒนาเชาวน์อารมณ์โดยใช้ชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน ดังแสดงในภาพที่ 20

2. ผลการประเมินคุณภาพของชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน เมื่อนำไปทดลองใช้กับครู โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตาก พบว่า

2.1 ภายหลังจากทดลอง ครูที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสานมีเชาวน์อารมณ์เพิ่มสูงขึ้นกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.2 ภายหลังจากทดลอง ครูที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสานมีเชาวน์อารมณ์เพิ่มสูงขึ้นกว่าครูที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1. หลักการของชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน

ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการศึกษา ตำรา เอกสาร และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับการฝึกสมาธิ การเจริญสติ ตามแนวทางปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหรือสติปัญญา 4 และวิธีการพัฒนาเขาวนอารมณ์ จากนั้นสร้างเป็นชุดกิจกรรมการฝึกการบริหารจิตเพื่อพัฒนาเขาวนอารมณ์ของครู

2. วัตถุประสงค์ของชุดกิจกรรมการฝึก

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการทดลองเห็นคุณค่าของการเจริญสติ สมาธิ และได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติตลอดจนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการทดลองเป็น “ครูดี” หมายถึง มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการทดลองเป็น “ครูเก่ง” หมายถึง มีความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจตัดสินใจแก้ปัญหา และมีสัมพันธภาพที่ดี
4. เพื่อให้ผู้เข้ารับการทดลองเป็น “ครูที่มีความสุข” หมายถึง มีความสามารถในการภาคภูมิใจตนเองพึงพอใจในชีวิตและมีความสุขทางใจ

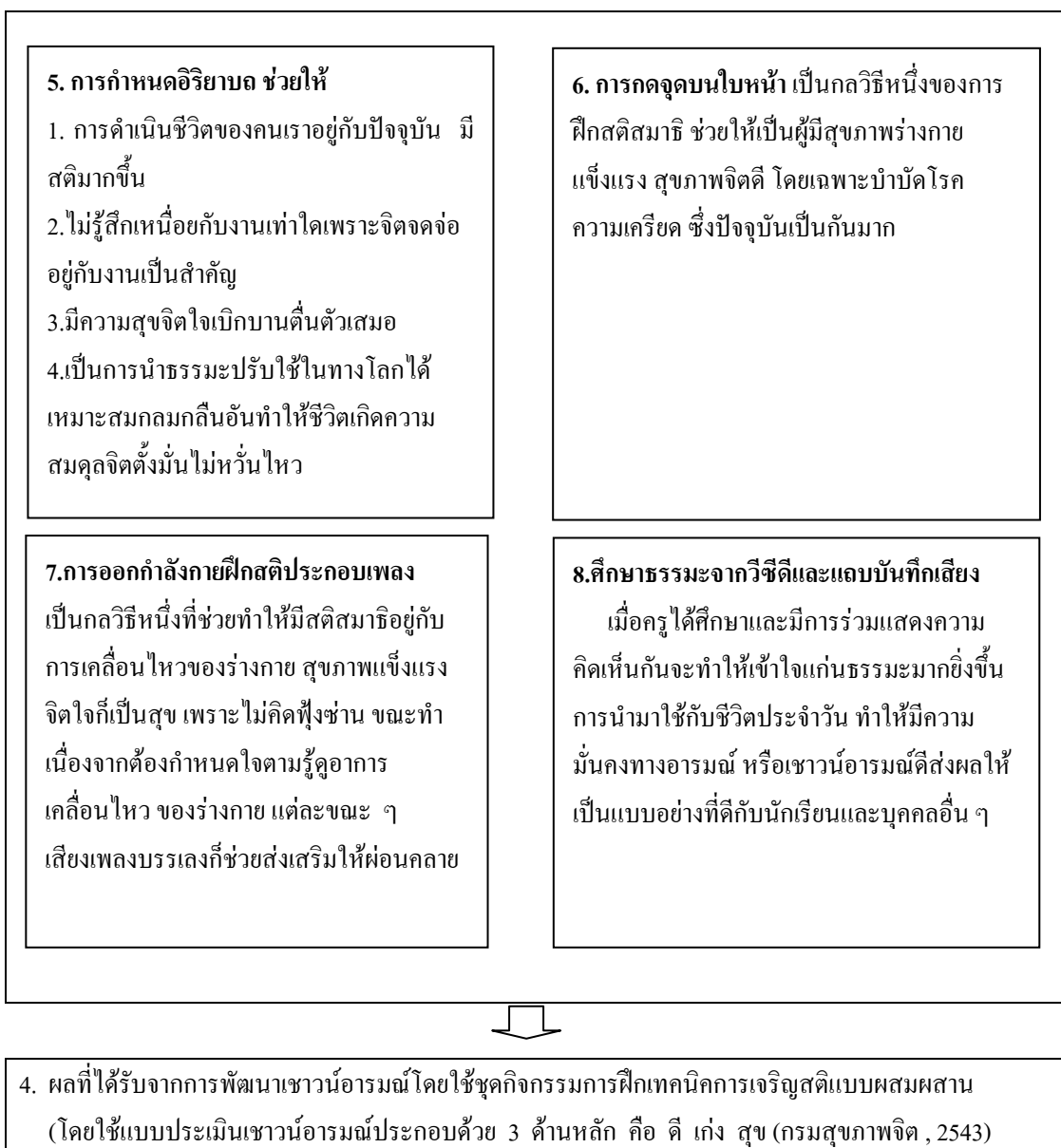
3. ชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน เพื่อพัฒนาเขาวนอารมณ์

1. เพลงคุณธรรม การให้ครูได้มีโอกาสร้องเพลง คุณธรรมจะช่วยทำให้เป็นบุคคลที่มี EQ ดี เนื่องจาก เนื้อหาของเพลงเกี่ยวกับการสอนให้เป็นคนดี คือรู้จักควบคุมอารมณ์ มีความรับผิดชอบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นคนเก่ง คือ มีแรงจูงใจในตนเองตัดสินใจปัญหา มนุษย์สัมพันธ์ดี เป็นคนมีความสุข คือ ภูมิใจตนเอง สุขทางใจและพอใจในชีวิต

2. เคนจงกรม ช่วยให้เป็นผู้มีความอดทน อดกลั้นได้ดี เพราะต้องอาศัยความพยายามในการควบคุมจิตให้อยู่นิ่งกับสิ่งที่กำลังกระทำอยู่เมื่อได้ฝึกอย่างต่อเนื่องย่อมเกิดผลดี คือทำให้สุขภาพแข็งแรง รับรู้ เข้าใจ ควบคุมพฤติกรรมและความต้องการของตนเองในการแสดงออกในชีวิตประจำ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

3. นั่งสมาธิประกอบเพลง ช่วยให้เกิดการผ่อนคลาย เสียงเพลงช่วยพัฒนาสมาธิ เขาวนอารมณ์ เขาวนปัญญาและเขาวนคุณธรรม กิจกรรมการนั่งสมาธิประกอบเพลง ครูได้รับการฝึกจิตให้เป็นสมาธิ มีสติจดจ่ออยู่ที่อาการเคลื่อนไหวของท้อง มีสิ่งเร้าภายนอก คือ เสียงเพลงเป็นอุบายช่วยให้เกิดสมาธิได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

4. การเคลื่อนไหวของฝ่ามือ 15 ท่า 14 จังหวะ เมื่อฝึกต่อเนื่องจะทำให้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงของธรรมชาติ คือ ไม่มีตัวตน เป็นทุกข์ บังคับไม่ได้และเมื่อเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง แล้วจะทำให้เป็นผู้มีบุคลิกภาพเข้มแข็ง ปฏิบัติงานในทางที่ตั้งมเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคคลอื่น

ภาพที่ 20 ชุดกิจกรรมการฝึกเทคนิคการเจริญสติแบบผสมผสาน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ในปัจจุบันมักเห็นข่าวพฤติกรรมของบุคคลในทางที่ไม่ดี ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ Internet หรือแม้กระทั่ง โทรทัศน์ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเหตุการณ์สะเทือนใจ อาทิ เช่น ข่าวนายแพทย์ฆ่าภรรยาตนเอง บุตรทำร้ายร่างกายบิดามารดา การทะเลาะวิวาท หรือต่อยต่ออย่างไร้เหตุผล ขาดการระงับควบคุมอารมณ์ ของวัยรุ่น เป็นต้น เหตุการณ์เหล่านี้เป็นการขาดปัญญาทางอารมณ์ หรือ EQ ซึ่ง พระราชวรมุนี (2542) ได้กล่าวถึงปัญหาทางพระพุทธศาสนา มี 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 สุตมยปัญญา เป็นปัญญาที่เกิดจากการจดจำข้อมูล รับข้อมูล จัดระบบข้อมูลต่าง ๆ ในความคิด เป็นความรู้ขั้นจำอย่างเป็นระบบ

ขั้นที่ 2 จินตมยปัญญา เป็นความรู้ ขั้นคิด วิเคราะห์ย่อยข้อมูลที่ได้จากขั้นสุตมยปัญญา

ขั้นที่ 3 ภวานมยปัญญา เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับตัวเอง ภายในตัวเองความรู้จากตัวเอง รู้จักที่จะจัดการกับอารมณ์ของตัวเอง ความรู้อันนี้อาศัยการทำจิตใจให้สงบ คือ การทำสมาธิ

เปรียบ EQ และ IQ กับปัญญาทางพระพุทธศาสนาได้ว่า IQ เป็นการเน้นปัญญาในขั้นที่ 1 และ 2 ส่วน EQ เป็นปัญญาในขั้นที่ 3

ดังนั้นจะเห็นว่าในการจะใช้ชีวิตให้ถูกต้อง และประสบผลสำเร็จจึงควรให้ความสำคัญกับ EQ เป็นหลัก เนื่องจาก EQ ส่งผลต่อความสำเร็จของชีวิต ถึง 80% และ IQ ส่งผลต่อความสำเร็จของชีวิต 20% (Goleman , 1995) ผู้วิจัยจึงให้ข้อเสนอแนะทั่วไป ดังต่อไปนี้

1. หลักการนำเทคนิคการเจริญสติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองในชีวิตประจำวัน สิ่งสำคัญที่ควรตระหนัก คือการทำความเข้าใจหลักของการเจริญสติว่า ทุกครั้งขณะทำกิจกรรมใด ๆ ต้องพิจารณาองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน คือ กาย เป็นการใช้สติพิจารณาตามคูอาการเคลื่อนไหวของ

กาย เวทนา เป็นการใช้สติพิจารณาตามคูอาการทุกข์ สุข และเฉย จิต เป็นการใช้สติพิจารณาตามคูความคิด จิตใจว่าเป็นอย่างไร เช่น รู้สึกหงุดหงิดก็มีสติรู้ทัน รู้สึกโกรธก็มีสติรู้ทัน หรือรู้สึกดีใจก็มีสติรู้ทัน และธรรม เป็นการใช้สติพิจารณาคูสิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบอารมณ์ของตนเอง

2. การนำเทคนิคการเจริญสติไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อาทิ เช่น (1) การทำงาน ให้มีสติรู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังทำอะไรอยู่ในแต่ละขณะของการเคลื่อนไหว เมื่อเขียนหนังสือก็รู้ตัวว่า “กำลังเขียน” ขณะเดียวกันความรู้สึกหรืออารมณ์ “หงุดหงิด ฟุ้งซ่าน” มาปรากฏขณะกำลังเขียนก็ ให้มีสติรู้ตัวทันทีว่า “กำลังหงุดหงิด ฟุ้งซ่าน” จากนั้นพิจารณาว่าอิริยาบถใดเป็นสิ่งสำคัญกว่าแล้ว จึงทำอิริยาบถนั้นต่อไป (2) การออกกำลังกายประกอบเพลง หรือ แอโรบิกแดนซ์ เป็นกิจกรรมการเคลื่อนไหวของร่างกายซึ่งเห็นได้ชัดเจนขณะออกกำลังกาย เนื่องจากมีความเป็นจังหวะกอบปรักกับเสียงเพลงกระตุ้นให้ทำกิจกรรม ผู้ปฏิบัติสามารถฝึกสมาธิได้โดยรู้ตัวว่า “กำลังเดิน” “ยกมือ” “งอมือ” ขณะเดียวกัน สิ่งเร้ามากระทบ คือเสียงเพลงก็ส่งใจไปรู้และกำหนดว่า “อินหนอ” จากนั้น พิจารณาว่าอิริยาบถใดเป็นสิ่งสำคัญกว่าแล้วจึงทำอิริยาบถนั้นต่อไป

3. การทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของผู้ปฏิบัติควรฝึกฝนเป็นประจำ สม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง จนกระทั่งฝึกหัดให้เป็นนิสัยความเคยชินเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนา เซาว์นอารมณ์ของตนเอง

ข้อเสนอแนะสำหรับสถานศึกษา

สถานศึกษาเป็นองค์การหนึ่งของสังคม จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครู อาจารย์ ให้เป็นบุคคลที่มีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งความรู้ ก็คือ เซาว์นปัญญา (IQ) คุณธรรม ก็คือ เซาว์นอารมณ์ (EQ) การพัฒนาความรู้หรือเซาว์นปัญญา เพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถทำให้เป็นคนดีได้จึงจำเป็นต้องพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรม หรือ เซาว์นอารมณ์ (EQ) ควบคู่ไปด้วย จึงจะทำให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข สมดังเจตนารมณ์ ของประเทศชาติ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยจึงให้ข้อเสนอแนะในการนำชุดกิจกรรมฝึกมาใช้ให้เป็น ประโยชน์กับสถานศึกษา ดังนี้

1. สถานศึกษาควรนำหลักการเจริญสติ หรือวิปัสสนากรรมฐาน มาบรรจุไว้ในหลักสูตร ของสถานศึกษา โดยอาจใช้เป็นชื่อวิชาว่า “การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน” หรือ “หลักการ

ดำเนินชีวิตประจำวันอย่างถูกต้อง” เป็นต้น ทั้งนี้ให้เป็นรายวิชาหนึ่งโดยบรรจุไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนาและศิลปะวัฒนธรรม

2. ควรมีการจัดอบรมโครงการพัฒนาเยาวชนอารมณ์ โดยใช้เทคนิคการเจริญสติให้กับบุคลากรครู เพื่อพัฒนาจิตใจ เยาวชนอารมณ์ ในช่วงปิดภาคเรียน ระยะเวลา 8 วัน หรือ 5 วัน หรือ 3 วัน ขึ้นอยู่กับความสะดวกและความเหมาะสมของสถานศึกษา ทั้งนี้ควรมีการชี้แจงพร้อมยกตัวอย่างประโยชน์ของการฝึกปฏิบัติให้ครูและนักเรียนได้ทราบก่อน การอบรม เพื่อความเข้าใจและเป็นแรงจูงใจในการปฏิบัติ

3. ช่วงปิดภาคเรียน สถานศึกษา ควรจัดอบรมโครงการพัฒนาเยาวชนอารมณ์ โดยใช้การเจริญสติให้แก่นักเรียน ระยะเวลา 4 วัน หรือ 7 วัน ตามความเหมาะสม และความสะดวกของสถานศึกษา ทั้งนี้ หากสถานศึกษาใดมีนักเรียนจำนวนมากอาจจะเลือกอบรมนักเรียนที่มีคุณลักษณะดังนี้ก่อน 1. นักเรียนแกนนำหรือหัวหน้าชั้นเรียน 2. สารวัตรนักเรียน 3. นักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมไม่เหมาะสม

4. ครูควรนำเทคนิคการฝึกการเจริญสติให้ทันปัจจุบันหรือการกำหนดอิริยาบถมาถ่ายทอดให้เป็นประโยชน์แก่นักเรียน อาทิ เช่น การรับประทานอาหาร การเข้าแถว การเดินแถว ไปเรียนตามห้องเรียนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการฝึกระเบียบวินัย และมารยาทที่ดีของสังคม

ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กร

ในชีวิตประจำวันของการทำงานที่มีแต่ความเร่งรีบสำหรับพนักงานข้าราชการ บริษัท องค์กรต่างๆ นั้น สิ่งหนึ่งที่อาจไม่หลีกเลี่ยงได้เลยก็คือ การประสบกับสถานการณ์และเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดสภาวะความเครียด อารมณ์หงุดหงิด อาทิ เช่น การจราจรติดขัดทำให้ไปทำงานสาย ความขัดแย้งของพนักงานในองค์กร และการเอาเปรียบเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วน กระทบต่อจิตใจพนักงานในองค์กร ดังนี้ จึงควรพัฒนาเยาวชนอารมณ์ให้แก่พนักงาน ดังนี้

1. ควรนำการฝึกแวนนี้ไปจัดอบรม เพื่อพัฒนาเชาวน์อารมณ์ และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคลากร หรือนำไปเสริมในหลักสูตรการพัฒนาบุคลากรขององค์กรได้และมีการประเมินผลติดตามเป็นระยะ
2. องค์กรสามารถประยุกต์การฝึกแวนนี้ โดยเน้นการกำหนดคิรียาภถในชีวิตประจำวัน เป็นสำคัญ และจำลองสถานการณ์มีการสมมุติ เหตุการณ์ สถานการณ์ขึ้นเพื่อทดสอบเชาวน์อารมณ์

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่ได้ทำการเปรียบเทียบว่า ระยะเวลาอบรม 7 วัน กับ 8 สัปดาห์ จะส่งผลให้กับผู้เข้ารับการทดลองในเรื่องเชาวน์อารมณ์แตกต่างกันหรือไม่ หากผู้สนใจทำการวิจัยครั้งต่อไป สามารถศึกษาวิจัยเรื่องระยะเวลาของการฝึกอบรม อาทิ เช่น 3 วัน 7 วัน 10 วัน หรือ 8 สัปดาห์ มีผลต่อเชาวน์อารมณ์ที่แตกต่างกันหรือไม่ และมีการประเมินผลระยะยาว เพื่อศึกษาความมั่นคงทางอารมณ์